

שאלה שאין עליה תשובה

כאשר מובאת בגמרא שאלה שאין עליה תשובה, מלמד הדבר על עומק שיש בדברים, שאין דרך לאומרו בסגנון התלמוד, ועל כן לא ניתנה תשובה לשאלה זו.

באגרות רא"ה ח"א, איגרת ק"ג, שוטח הרב קוק זצ"ל את דעתו באשר לצורך לפתוח את הפתח שבין חכמת האגדה וחכמת ההלכה. בתוך דבריו מבאר הרב את השפעת הנבואה - שהיא יסוד חכמת האגדה - על ההלכה ולימודה. בהמשך מאריך הרב לבאר את ההבדל המהותי שבין התלמוד הבבלי והתלמוד הירושלמי, המתבטא בהבדלי הסגנון ביניהם:

ובאותו הדרך, המתעלה מעל נתוחי הסברות הפשוטות עד שפונה אל נטיית ההערות העליונות, ישנו גם כן מין עומק שכלי, שמכל מקום אין דרך לפרשו בחתימת תלמוד, והוא מסור לתלמידי חכמים המשכילים בשכל טוב, והירושלמי סומך יותר על רמזים כאלה משום יתרון החכמה דאורא דארץ ישראל.

הרב מדגים רעיון זה בכמה סוגיות, ובהמשך לכך מביא ענין נוסף:

וכבר כתב רמ"ע מפאנו, דכל מקום שיש "שתיק רב" היה בזה ענין נסתר, ויש בזה כמה פנים זה לפנים מזה, וכל שהשכל הוא יותר כללי הוא משוטט יותר מענינים דקים ודי לו פלפול מועט, והכלליות של השכל עצמו נמשכת משפע של רוח הקודש, עד אשר אפילו בדרך רחוק הרבה יש בו איזה רושם, וזה הרושם הוא עיקר ההבדל שבין בבלי לירושלמי. ומשום הכי לדידן הבבלי עיקר, דדרך הלמוד הפשוט מוסבר בו בהרחבה, ומכל מקום לכל עת שיחדש השי"ת לב חדש על עמו ויוחזר כח קדושת ארץ הקודש בגלוי, יגלה האור של הירושלמי מצד סגנונו הקצר והעמוק שמסתייע ממהלך שכל עליון, וההגדה המקובלת מחוברת בו עם ההלכה בדרך פעולה נסתרת.

עיון במקור הדברים בכתבי רמ"ע מפאנו מאיר את הדברים (יונת אלם פרק ק):

עוד מצאנו בגמ' פעמים רבות דרב כהנא ורב אשי מקשו ליה ושתיק רב, והשתא מבעי' לן לאודועי דבכלהו דוכתי טעמא רבא

ומסתברא הוה ליה לרב בסתרי תורה למימרא דלא כוותיהו, ואף על גב דשתק להו בקהל עם משום "כבשים ללבושך", אפשר דהדר פריק להו בלחישה...

העובדה שרב שתק אינה מלמדת על כך שחזר בו מדבריו. שתיקתו מלמדת על טעם נסתר שהיה בידו, שאין לאמרו בציבור, ועל כן שתק. נראה, שניתן להרחיב כלל זה, ולראות בו דרך כללית של התייחסות לדברי חז"ל.

כאשר הגמרא מקשה על דעת אמורא והוא אינו משיב, או כאשר הגמרא שואלת שאלה ואינה מביאה תשובה, אין זה משום שאין תשובה לשאלה זו. לגמרא יש תשובה, אלא שמתוך עומקה הרוחני אין דרך לאמרה בסגנון הגמרא, והשתיקה מעוררת לבירור מעמיק של התשובה. פעמים רבות הראשונים והאחרונים עומדים על כך שהגמרא איננה משיבה לשאלה שנשאלה, והם עונים תשובה שניתן לענות. העובדה שיש תשובה לשאלה אף שהגמרא לא אמרה אותה, מחדדת את הצורך בהבנת המשמעות הפנימית של הדברים.

מדברי תוספות (בבא בתרא ס"ב ע"א ד"ה "ומודה רב", וכן מהרשב"ם שם) עולה, לכאורה, ההיפך מדברי רמ"ע מפאנו, שכן כך כתב:

...וברוב מקומות רב מודה כשתק להם... משמע בכל הנהו דלא מפני שלא חש להשיב שתק, אלא מפני שהודה...

בפירוש אומר התוספות, שהעובדה שרב שתק, והגמרא לומדת מכך שאין הלכה כמותו, מלמדת שהודה רב לחולקים עליו. אולם, כבר כתב בענין זה בשו"ת חוות יאיר (סי' קנ"ב):

כי ידוע שרב הוא רב אבא תלמיד המובהק והמובחר מתלמידי רשב"י מבעלי הסודות כמו שכתב מהרמ"ע סוף ספר יונת אלם שבכל מקום שנאמר שתק רב היה לו להשיב על פי הסוד ולא רצה לגלות (ויש שם טעות בס' שכתב רב אבהו וצ"ל רב אבא). ואף כי קהיתי בזה בספר מ"ק מדשקיל וטרי בביצה ו' למה שתק, מכל מקום חלילה לדחות דברי רמ"ע, דיש לומר דהש"ס שקיל וטרי למה שתק דגם בנגלה היה לו להשיב, ומטעם זה גם כן אין להקשות ממ"ש בב"ק י"א ע"א מדשתיק רב לאו דינא הוא, דיש לומר דאין הכי נמי דלא פסקינן הלכות על פי הסודות רק על פי הנגלות וכבר האריך בזה בספר מצרף לחכמה, ועל כן בכמה דוכתי לא קיימא לן כרשב"י.

כלומר, אף שפסיקת ההלכה היא לא כרב, ורב מודה בכך, הרי זה משום שהפסיקה היא לפי כללי הנגלה ולא לפי סודות התורה, אך בהבנת הענין ומשמעותו נשאר רב בדעתו ולא חזר בו.

דברים אלה מאירים באור נוסף את הנושא. פעמים רבות מביאה הגמרא דברי אמורא ודוחה את דבריו בקושיא. לפעמים הגמרא עצמה מעלה שאלה, ואינה מוצאת לה תשובה. מתוך דברי בעל חוות יאיר עולה¹, כי דחיית הדברים מן ההלכה אינה מלמדת על דחייתם באופן כללי, ויש מקום לחפש בעומק הרוחני הפנימי את יסודות הסוגיא.

הרמ"ע מפאנו בהמשך דבריו מסביר את דעתו של רב בכמה מקומות, על פי הבנה פנימית:

בפ"ק דיום טוב, אמר רב: אפרוח שנולד בקלפתו ביום טוב אסור, אמרי ליה רב כהנא ורב אסי לרב: מה בין זה לעגל שנולד מן הטרפה ביום טוב, שתיק רב, ואיהו סבר יש שחיטה לעגל במעי אמו, כי אין הפרצופין בהתלבש זה בזה מעכבים הכשרה ותקונם, ואין שחיטה לאפרוח בקליפתו, שעדיין לא יצא משירי נקודה, לפיכך לא חזי אפילו לכלבים כדאיתא התם. ופ' משילין, גבי בהמת שני שותפין, סבר ליה לרב יניקת תחומין מהדדי, שלא לערב קדש בחול. ובפרק איזהו נשך, אמר רב: ספינא אגרא ופגרא ותניא כוותיה, והלכתא אגרא בשעת משיכה שלא נברא דבר לבטלה, פגרא בשעת שבירה כטעם "פסל לך". ופ' השואל, גבי נגרא תבירא, סבר רב שאין לצרף שברי כלים בתקון, ואינהו סברי כל מידי איתיה בכלל תקון ובלבד שיהיה בו שוה פרוטה, בסודו ש"ה בגי' אי"ש פרוטה בגי' מצפ"ץ או אלהים במילוי שהיא כנוי לנקבה, הרי זה יחוד שלם, ושניהם יחד תורה. ובריש פ' המוכר את הבית, מצר לו מצד א' ארוך ומצד א' קצר, אמר רב: לא קנה ארוך אלא כנגד הקצר, שאין לנו השגה באריך כלל ולא בראש תור שפירושו משולש אבא ואימא ומזלא, אלא על ידי זעיר. ובפ' אלו טרפות, גבי פסיקת הגררת, אף על גב דאגמרינהו הכשר שחיטה ברוב חללה שלא יהא פגם בפנימתה הוה בדוק לפסול פסיקה ברוב עוביה, משום כלים ששבירתה היא מיתתה, אמנם מקרא מלא דבר הכתוב: "השוכן אתם בתוך טומאתם", ומנה דרוב חללה עיקר כפסולה כך הכשרה. ואמת ה' לעולם הללויה.

¹ אף שבדבריו מתייחס בעל חוות יאיר לרב בלבד, נראה שניתן להרחיב את דבריו לכל האמוראים ולכלל דברי הגמרא, ועי' בזוה"ק ח"ג, פנחס רמ"ד ע"ב: "רבנן דמתניתין ואמוראין כל תלמודא דלהון על רזין דאורייתא סדרו ליה".

הסברי הרמ"ע מפאנו מרוממים את הסוגיות וקושרים אותם לנושאים העומדים ברומו של עולם.

בדברינו (עי' בשיעור "שמין לשואל", עמ' 360) ניסינו לראות כיצד ההסברים הפנימיים באים לידי ביטוי במילותיה של הסוגיא, בסברות העולות ממנה, ובשתיקת התנאים והימנעותם מלתת תשובה.

נראה שדרך ההתייחסות לשאלה שלא ניתנה לה תשובה צריכה להסביר את השיטה, את השאלה שנשאלה ואת הסיבה לאי אמירת התשובה, תוך דיוק במילות הגמרא והסבר מהלך הסוגיא.

השיעורים הקשורים לכלל זה:

ירושלמי שביעית	חרישה ערב שביעית	עמוד 106
סוכה	"כל הפסוק הזה לשיעורין נאמר"	עמוד 169
כתובות	"מה טיבו של עובר זה"	עמוד 229
קידושין	קידושי כסף לבית שמאי	עמוד 270
קידושין	עבד עברי - עבד או שכיר	עמוד 277
בבא קמא	"בשל עולם הן שמין"	עמוד 355
בבא קמא	שמין לשואל	עמוד 360
בבא מציעא	"תקפו כהן"	עמוד 406
בבא בתרא	עשיית חזית לכותל בבקעה	עמוד 473
בבא בתרא	"ומשה כותב בדמע"	עמוד 499
סנהדרין	דיני ממונות בשלושה	עמוד 513
סנהדרין	גאולה ותשובה	עמוד 546